

โครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ความเสียหายของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศลุ่มน้ำมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลให้เกิดภัยพิบัติที่นับวันจะมีแนวโน้มรุนแรงมาก อุทกภัยและภัยแล้ง เกิดขึ้นบ่อยครั้งในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย แต่ด้วยพระอัจฉริยภาพในด้านการบริหารจัดการน้ำ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้ทรงริเริ่มโครงการด้านการจัดการน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ทำให้ปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำ บรรเทาความรุนแรงลงได้ โครงการตามแนวพระราชดำริหลายโครงการที่หน่วยงานภาครัฐ ได้ดำเนินการเพื่อสนองพระราชดำริ ในการทำให้ประชาชนของพระราชอาณาจักรอยู่ดีกินดี ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ หาที่สุดมิได้ กรมทรัพยากรน้ำได้น้อมนำแนวพระราชดำริมาสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง บทความเรื่อง **โครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากนางสาวณิชกานต์ ทองกอบ กองสื่อสารและพัฒนากิจการ กรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นผู้เรียบเรียงข้อมูลและภาพประกอบ คณะผู้จัดทำขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

โครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อ่างเก็บน้ำ “ห้วยลาน”

“ ... เราจะต้องบริหารน้ำให้ดี ...”

พระราชดำรัส ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๘

ด้วยสายพระเนตรและพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงพระราชทานแนวพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ทรงพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย โดยหากเราศึกษาเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริของพระองค์ เราจะรับรู้หลักการของการบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันประกอบด้วยการบริหารจัดการน้ำแล้ง น้ำท่วม และน้ำเสีย ทั้งนี้แนวทางพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ประชาชนชาวไทยสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดมาพระองค์ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีและการ

เปลี่ยนแปลงอื่น ๆ โดยตัวเราเองต้องรู้จักตนเองในการบริหารเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน สร้างกำลังใจบนพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเอง ให้ดี ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง เพราะผู้ที่มีความพอเพียงในอาชีพและฐานะของตนเองจะสามารถสร้างความก้าวหน้าต่อไปได้

กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานหนึ่งที่น้อมนำแนวทางการบริหารจัดการน้ำตามพระราชดำริมาเป็นแนวในการปฏิบัติการกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อส่วนรวม กรมทรัพยากรน้ำมีภารกิจหลักในการบริหารจัดการน้ำเป็นระบบลุ่มน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำ การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ รวมทั้งการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ตลอดจนการป้องกัน แก้ไข และบรรเทาภัยที่เกิดจากน้ำ จากอดีตจนถึงปัจจุบันกรมทรัพยากรน้ำมีการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ

แก้ไขและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ จำนวนมาก ในครั้งนี้ขอยกตัวอย่างโครงการตามแนวพระราชดำที่กรมทรัพยากรน้ำได้น้อมนำมาพัฒนาและดำเนินการสานต่อประกอบด้วย

การอนุรักษ์พื้นที่อ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ “มีการตัดป่า ในฤดูฝนจะมีการชะล้าง เนื่องจากน้ำเซาะจนเหลือแต่หิน กรวด” พระราชดำรัส ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและทรงพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อศึกษาค้นคว้าในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธารในภาคเหนือทรงเลือกพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเขตอุทยานแห่งชาติป่าขุนแม่กวาง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ ๘,๕๐๐ ไร่ เนื่องจากการลักลอบตัดไม้ ไฟไหม้ป่า และดินถูกชะล้าง เหลือเพียงดินลูกรังและกรวด ไม่สามารถทำการเกษตรได้ โดยการปลูกป่า ๓ อย่าง คือ ป่าไม้เศรษฐกิจ ป่าไม้ผล และป่าไม้พิน ใช้น้ำ ๓ วิธี คือ น้ำจากระบบชลประทาน น้ำจากน้ำฝน และน้ำจากฝายกักเก็บน้ำขนาดเล็กตามแนวร่องหุบเขา ซึ่งเรียกว่า ฝายชะลอความชุ่มชื้น ซึ่งจะอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนคงความชุ่มชื้นเอาไว้เป็นประโยชน์อย่างี่ ๔ พัฒนาแหล่งน้ำให้มีน้ำเพียงพอสำหรับสนับสนุนงานศึกษาการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของศูนย์ และจัดให้มีน้ำเพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของราษฎรหมู่บ้านรอบศูนย์

เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชกระแสรับสั่งให้สำนักงาน รพช. ดำเนินการก่อสร้าง “อ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ในพื้นที่บ้านปางเรียบ เรือ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างประมาณ ๖ เดือน เก็บกักน้ำได้ประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร สามารถส่งน้ำให้พื้นที่โครงการประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ จำนวน ๕ หมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดและช่วยบรรเทาอุทกภัย ตลอดจนสามารถส่งน้ำให้ราษฎรนอกเขตโครงการได้อีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำริเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓ เกี่ยวกับโครงการนี้ว่า “เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะค่อนข้างแห้งแล้ง จึงควรทำการสำรวจลำห้วยต่าง ๆ ที่สามารถจะกั้นฝายเพื่อนำน้ำมาสนับสนุนอ่างเก็บน้ำในโครงการ ตลอดจนส่งน้ำไปใช้ในแหล่งเพาะปลูกและทุ่งเลี้ยงปศุสัตว์ โดยสร้างบ่อพักน้ำเป็นระยะ ๆ สำหรับสำรองน้ำไว้จ่ายออกไปรอบบ่อพักน้ำ และยังเป็นวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัดอีกด้วย สำหรับพื้นที่ที่ไม่สามารถจะใช้ประโยชน์ในการปลูก ก็อาจปรับปรุงเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์...”

๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำริให้พิจารณาเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีพระราชดำริว่า

“...ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริทำหน้าที่เสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต...”

ในเวลาต่อมา กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับผิดชอบอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริต่อจากสำนักงาน รพช. ซึ่งอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้มีการใช้งานมาเป็นระยะเวลาช้านาน อีกทั้งได้รับผลกระทบจากอุทกภัยหลายครั้ง ทำให้อ่างเก็บน้ำมีสภาพตื้นเขินจากการทับถมของตะกอน วัชพืชปกคลุม ไม่สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มประสิทธิภาพ ระบบส่งน้ำและอาคารประกอบชำรุดเสียหาย กรมทรัพยากรน้ำจึงขอรับจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการซ่อมแซมอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้พร้อมระบบส่งน้ำ ภายใต้แผนงานโครงการให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์อุทกภัยฯ ปี ๒๕๕๕ เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาความเดือดร้อนให้กับราษฎรในพื้นที่ และเพื่อให้รักษาความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗ ความตอนหนึ่งว่า

“...เป้าหมายหลักของโครงการนี้ คือการฟื้นฟูและอนุรักษ์บริเวณต้นน้ำห้วยฮ่องไคร้ ซึ่งมีสภาพแห้งแล้งโดยเร่งด่วน โดยทดลองใช้วิธีการใหม่ เช่น การผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำในระดับบนลงไปตามแนวร่องน้ำต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ความชุ่มชื้นค่อยๆ แผ่ขยายตัวออกไป สำหรับน้ำส่วนที่เหลือก็จะไหลลงอ่างเก็บน้ำในระดับต่ำลงไป เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางด้านงานเกษตรกรรมต่อไป ในการนี้ควรเริ่มปลูกป่าทดแทนตามแนวร่องน้ำ ซึ่งมีความชุ่มชื้นมากกว่าบริเวณสันเขา จึงจะทำให้เห็นผลโดยเร็ว เมื่อร่องน้ำดังกล่าวมีความชุ่มชื้นเพิ่มขึ้นลำดับต่อไป ก็ควรสร้างฝายต้นน้ำเป็นระยะ ๆ เพื่อค่อยๆ เก็บกักน้ำไว้ แล้วต่อท่อไม้ไผ่ส่งน้ำออกทั้งสองฝั่งร่องน้ำ อันจะเป็นการช่วยแผ่ขยายแนวความชุ่มชื้นออกไปตลอดแนวร่องน้ำ...”

น้อมรับพัฒนา “ห้วยลาน”

อ่างเก็บน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ย้อนไปเมื่อ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินไปยังห้วยแม่ลาน ในพื้นที่บ้านปาง หมู่ที่ ๘ ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่ ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค

เหตุการณ์ในวันนั้น มีราษฎรมาร่วมรับเสด็จเพื่อชื่นชมพระบารมีอย่างล้นหลาม และหลังจากที่พระองค์ทรงทอดพระเนตรพื้นที่โดยรอบแล้ว ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งกับราษฎร “ต่อไปเราจะมีน้ำกินน้ำใช้แล้วนะ” ทำให้ราษฎรยังคงซาบซึ้งและจดจำเหตุการณ์ในวันนั้นได้อย่างแม่นยำ และทรงมีพระราชดำริกับนายทวี ชูทรัพย์ เลขาธิการสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) และนายสุเมธ ตันติเวชกุล ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) สรุปได้ดังนี้

“...ให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทพิจารณาก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยลานทันทีก่อนเป็นอันดับแรก โดยให้เสร็จทันเก็บน้ำในฤดูฝนที่จะถึงนี้ ให้เก็บกักน้ำไว้ได้ประมาณ ๕,๐๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร เพื่อส่งไปพื้นที่เกษตรของบ้านปาง หมู่ที่ ๘ บ้านป่าห้า หมู่ที่ ๙ บ้านป่าตึง หมู่ที่ ๗ บ้านริมออนใต้ หมู่ที่ ๕ บ้านป่าแจะ หมู่ที่ ๔ บ้านป่าเหียง หมู่ที่ ๑ ตำบลออนใต้ และพื้นที่บางส่วนของตำบลแช่ช้าง ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นที่ขาดแคลนน้ำ แห้งแล้ง และเป็นพื้นที่ที่โครงการชลประทานแม่ กวางไม่สามารถส่งน้ำมาถึง...”

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๘ กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อจาก รพช. ได้รับจัดสรรงบประมาณกว่า ๓๐ ล้านบาท ในการปรับปรุงและซ่อมแซมระบบส่งน้ำหลังจากที่ใช้ประโยชน์มานานเกือบ ๓๐ ปี ซึ่งนับว่าเป็นงบประมาณที่คุ้มค่าเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ ทั้งในเรื่องของน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค น้ำเพื่อการเกษตร ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนของราษฎรในหลายพื้นที่

นอกจากนี้ กรมทรัพยากรน้ำ ยังได้รับจัดสรรงบประมาณในการขุดลอกและฟื้นฟูอ่างเก็บน้ำห้วยลานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ตั้งขึ้นจากการทับถมของตะกอนเป็นระยะเวลาหลายปี เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำได้เต็มประสิทธิภาพ เป็นการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

จากความแห้งแล้งในอดีต ทำการเกษตรได้เฉพาะฤดูฝนเท่านั้น เมื่อก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยลาน ทำให้ราษฎรในพื้นที่ตำบลออนใต้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถสร้างอาชีพ มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว หากพูดถึงมูลค่าเป็นตัวเงิน

แล้ว น่าจะเป็นพันล้านหรือมากกว่านั้น นับเป็นโครงการที่มีคุณค่ามหาศาลต่อราษฎรในพื้นที่

“จากแห้งแล้งสู่ความอุดมสมบูรณ์ จากความไม่มีในอดีต ทำให้ราษฎรมีความสุขกับความเป็นอยู่ที่นี่พอเพียงในปัจจุบัน”